

Gymnázium Jana Keplera

Maturitní práce z českého jazyka a literatury

Morálka v detektivním vyprávění

Diana Korladinova

4.A, 2018/2019

Vedoucí práce: Mgr. Blanka Činátlová. Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem maturitní práci na téma „Morálka v detektivním vyprávění“ vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury a pramenů.

V Praze, dne 20. 3. 2019

Diana Korladinova

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí maturitní práce Mgr. Blance Činátlové, Ph. D. za cenné rady, pomoc a čas, který mi v průběhu zpracování tohoto textu věnovala. Mému vděku nebude konec, kdybych s touto prací úspěšně odmaturovala.

Obsah

ČÁST PRVNÍ	1
Spravedlnost, právo a morálka	2
Detektiv jako mytický hrdina	4
Člověk za povoláním	6
Jednat či nejednat?	9
Otázka zákona, morálky a spravedlnosti v detektivkách	12
ČÁST DRUHÁ	17
Zájem o detektivní román	18
Soucit čtenářů	20
ZÁVĚR	22
PŘÍLOHY	24
CITACE A ZDROJE	26

ČÁST PRVNÍ

Morálka v detektivkách

Bezpochyby se dá tvrdit, že v dnešní době detektivní román patří mezi nejoblíbenější žánry populární literatury. Klasičtí autoři z dávného 19. století jsou stále aktuální, jejich díla se stávají předlohami nesčetných filmových a televizních adaptací a známé postavy inspirují čtenáře k vytvoření takzvané fanfikce¹.

Konstatováním tohoto faktu však okamžitě vzniká otázka **proč**. Proč jsou detektivové pro nás tak zajímaví a atraktivní? Čím přitahují naši pozornost? Pokud bychom hledali ty nejdůležitější vlastnosti, jež vytváří obrazy slavných a fanoušky tak milovaných hrdinů, našli bychom dva základní rysy. První je bezesporu jejich téměř nadpřirozená inteligence, pomocí které řeší i ty nejzapeklitější případy. Druhý rys detektivů, alespoň podle způsobu, jakým bývají prezentováni, se zdá být to, že oni jakožto "hledači a ochránci pravdy" vždy jednají spravedlivě anebo alespoň morálně správně. Cílem této práce je ukázat, že tomu tak zdaleka vždy není.

Spravedlnost, právo a morálka

Zkoumání toho, zda detektivové jednají spravedlivě, podle zákona či morálně správně, nesporně vyžaduje definici pojmů jako jsou "spravedlnost", "zákony a právo", "morálka" a také vymezení vztahu mezi nimi, neboť i přestože jsou to termíny spojené a příbuzné, nejsou identickými. Na první pohled se zdá, že spravedlnost tvoří jádro jak práva a zákonů, tak i morálky, a proto je vhodné začít její definicí. Ve svém základě je spravedlnost objektivní idea týkající se mezilidských vztahů - každý musí dosáhnout pouze a jedině toho, co si vskutku zaslouží. Jinak řečeno, jde o jakousi rovnováhu a o přiměřené rozdělení požitků a břemen, na němž je založené správné fungování státu a společnosti. Souvislost zákona² a spravedlnosti se tím pádem začíná rýsovat. Ve svém díle *Majestát zákona* Miroslav Petříček tvrdí, že zákon "*platí, protože platí*". Nelze ho vykládat ani kritizovat a tato jeho nezpochybnitelná autorita podle Petříčka umožňuje spravedlnost.

---

¹ Fanfikce je literární dílo vycházející primárně z díla již existujícího a sepsané jeho fanouškem. Jejím principem je použití postav, námětů a světa vytvořeného původním autorem, ovšem tak, že výsledné dílo není jen kopií (plagiátem) původního díla, ale kreativním výtvoem fanouška. Nové dílo tedy často volně dějově navazuje na děj původní knihy nebo vytváří odbočky a nové verze. (Wikipedie)

² zákon jako pojem, do něhož patří rovněž právo jako termín i jako instituce; zákon a právo v tomto kontextu používám jako synonyma

“Majestát (zákona) ve smyslu nezpochybnitelné autority jak platnosti, tak i samého základu této platnosti. Neboť neexistuje-li takový nezpochybnitelný zákon, můžeme se ptát, jak by potom byla možná spravedlnost?”³

Do jisté míry s tímto výrokem souhlasím - zákon čerpá svou autoritu ze státu a je na něm přímo závislý. To znamená, že dokud existuje stát, bude existovat i zákon a jeho platnost bude skutečně nepopíratelná. Tento “všemohoucí” zákon by měl fungovat na základě spravedlnosti a ta by měla být i jeho cílem. A opravdu: spousta právních zásad stojí na principech spravedlnosti. Zákon zachází rovně se všemi, udělované tresty a odměny jsou přiměřené a úměrné činu⁴, o stejných případech rozhoduje soud stejně a o nestejných odlišně⁵.

Zatímco jsou všichni občané nuceni zákony dodržovat, neboť jim v opačném případě hrozí sankce, poslušnost vůči morálce je věc svědomí každého z nás. Morální zásady představují soubor víceméně intuitivních norem regulujících lidské chování ve společnosti, tj. vůči ostatním lidem. Slouží k rozlišení dobra a zla, čestnosti a nepoctivosti, milosrdenství a krutosti. Jak se zdá, spravedlnost i zde tvoří jeden ze základních pilířů této představy správného jednání. Jaký je tedy rozdíl mezi právem a morálkou, pokud jsou oba pojmy závislé na spravedlnosti?

Dle mého názoru největší a nejvýznamnější odlišnost spočívá ve způsobu uplatnění těchto dvou typů pravidel. Zákon platí ve všech situacích a pro všechny občany stejně, kdežto morální zásady berou ohled na konkrétní okolnosti případu. Příkladem tohoto jevu může být krádež. Podle zákona je každá krádež trestným činem a není podstatné, komu bylo co odcizeno. Z morálního hlediska se hodnocení takového činu může diametrálně lišit v závislosti na faktorech majících vliv na přestupek, jako například motivace, odůvodnění, účel a tak dále. Málokdo přece vnímá činy Robina Hooda nebo Zorra negativně, právě protože všichni máme vnitřní subjektivní pocit, že těmito krádežemi “hrdinové” vlastně nastolují spravedlnost a rovnováhu mezi zámožnými a chudými.

Nicméně postava detektiva je v tom ohledu mnohem složitější. Robin Hood a Zorro sice chrání slabé a pomáhají lidem z určité vrstvy společnosti, ale i přesto jsou považováni za bandity. Otevřeně vystupují proti moci a zákonu a jasně dávají najevo, co si o představitelích vlády myslí. Detektivové na druhou stranu bojují pouze a jedině proti zločinům a nespravedlnosti. Nejsou ani “hodnými zločinci”, ani lidmi

---

³ PETŘÍČEK, Miroslav. *Majestát zákona: Raymond Chandler a pozdní dekonstrukce*. Praha: Hermann, 2000. s. 9

⁴ tzv. retributivní spravedlnost

⁵ tzv. procesní spravedlnost

zákona. Často spolupracují s policií, aniž by k ní patřili, z čehož vyplývá, že vůbec nejsou nuceni jednat legálně. Jejich činy mají charakter jakési pomsty a zpětného nastolení ztracené rovnováhy.

Matoucí skutečnost, že nevíme, do jaké skupiny bojovníků za spravedlnost je máme zařadit, nám téměř znemožňuje jejich chování předvídat, soudit a hodnotit.

Detektiv jako mytický hrdina

Fakt, že se detektivové nachází na této pomyslné hranici mezi zákonem a bezprávím, zřetelně vytváří paralelu mezi žánrem detektivky a mýty, jež jsou, jak se říká, "mimo pojetí dobra a zla". Jak v mýtech, tak i v detektivkách zápasí nikoliv dobro a zlo, ale řád a chaos. Problematičnost zločinů nevyplývá tolik z etických zásad, ale spíš z porušení pravidel společnosti. Každá vražda totiž představuje vybočení z normy, jakousi abnormalitu, něco, co se nemělo stát. V *Obraně detektivek* Gilbert K. Chesterton prohlašuje, že "zločinci, synové chaosu, nejsou ničím jiným než zrádci uvnitř bran ozbrojeného tábora civilizace"⁶. Tím pádem je úkol detektiva jakožto moderní verze mytického hrdiny jasný - spoutat chaos a zavést vysněný řád.

Tuto svou povinnost detektiv rozhodně plní. Hledá, nalézá a trestá provinilé dle vlastního úsudku. Ví všechno o všem, nic mu neunikne. Zná pravdu - pravou podstatu všech věcí a událostí. Tyto vlastnosti detektiva patří mimo jiné k základním rysům všech bohů - jsou vševědoucí a všemohoucí. Detektiv vlastně představuje entitu, jež "vstoupí do hry" a naruší plynulou kontinuitu zločinu a jeho (ne)následků. Jinými slovy, detektiv je *deus ex machina* detektivního románu. Autoři detektivek se přece ze všech sil snaží zdůraznit, že pouze a jedině detektiv vyřeší záhadu, což ovšem znamená, že kdyby detektiv nezasáhl do děje, všechno by dopadlo jinak. Tato jedinečná a nepřenositelná schopnost detektivů jim zajišťuje nekonečnou svobodu jednání a rozhodování se. Pakliže žádná z postav nemá přístup k pravdě, nemůže detektivovy činy odsuzovat a jakkoliv je kontrolovat, výsledkem čehož je skutečnost, že se z detektiva stává držitelem veškeré moci.

Souvislost detektivního románu a mytického vyprávění zdaleka nekončí společným konceptem dobra, zla, řádu a chaosu. Obecný obraz detektiva je ve všech detektivních románech a jejich filmových zpracováních téměř stejný. Všichni

---

⁶ CHESTERTON, Gilbert Keith. *Ohromné maličkosti*, s. 148-151.

autoři pracují s víceméně tímtož základním modelem postavy, jehož archetypální vlastnosti se nemění. Vždycky platí například to, že detektiv, podobně jako mytický hrdina antických dramát, je jakýsi ideální "nadčlověk". Rozdíly mezi mytickým hrdinou a detektivem samozřejmě jsou. V antických dramatech se velice často klade důraz na fyzický aspekt hrdinství - krásné, mladé, zdravé a silné tělo hrdinů bez problémů překoná fyzické překážky; je schopné bojovat a vyhrát, jde o takzvané apollinské perfektní tělo. Hrdinství detektivů je naopak spíše psychické - hlavní roli hraje rozum a inteligence, nikoliv tělo. Ačkoliv se samotné typy hrdinství v obou případech liší, vždy platí stejné pravidlo - jak mytický hrdina, tak i detektiv jsou postavami výjimečnými a exotickými. Hercule Poirot působí netypicky svou vejčitou hlavou, navoskovaným knírem a podivným přízvukem. Sherlock Holmes pořád kouří dýmku a ještě častěji projevuje svou aroganci vůči všem okolo. Cynismus Philipa Marlowa, jenž se téměř neustále nachází pod vlivem alkoholu, nezná hranice. Vzácnost každého detektiva sice spočívá v něčem jiném, společným jmenovatelem však jsou vždy jejich nadprůměrná inteligence a pronikavost, jež silně kontrastují s vlastnostmi zbytku postav.

*"Vidíte dobře, ale nemáte onu všímavost."*⁷

*"Naopak, Watsone, vidíte vše. Jenže z toho, co vidíte, neumíte usuzovat."*⁸

Takové porovnání mytického vyprávění a detektivního románu by však zůstalo neúplné, kdybych nezmínila hlavní rozdíl mezi těmito dvěma žánry, na který poukazuje i Karel Čapek ve svém článku *Holmesiana čili O detektivkách*. Hlavní odlišnost totiž spočívá v tom, že ačkoliv model a struktura detektivky se značně podobají mytickým, motiv nadpřirozena a vyššího řádu naprosto chybí. Metafyzické do příběhu vůbec nezasahuje, vítězí, jak napsal Čapek, *pozemský důmysl, racionalismus a praktická zkušenost*⁹. Tato oslava lidské moci však znamená plnou odpovědnost všech postav za jejich činy. Zatímco *osud* nařídil mytickému Oidipovi, aby zavraždil svého otce a oženil se se svou matkou, ve světě detektivů a zločinců, kde panují logika, racionalita, ba dokonce i svobodná vůle, každý ručí sám za sebe - minimálně před svým vlastním svědomím.

---

⁷ DOYLE, Arthur Conan. *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Mladá fronta, 1971. Máj (Mladá fronta). s. 203

⁸ Tamtéž, s. 315

⁹ ČAPEK, Karel. *Holmesiana čili O detektivkách*.

<<http://karelcapek.blogspot.com/2017/03/holmesiana-cili-o-detektivkach.html>> Dostupné na WWW, 15. 3. 2019

Člověk za povoláním

Pakliže bych měla hodnotit pracovní morálku detektivů, určitě bych musela zohlednit mravní principy samotného člověka za povoláním, jelikož osobní zásady nepochybně ovlivňují profesionální etiku. Jedni z nejznámějších literárních detektivů všech dob - Sherlock Holmes sira Arthura Conana Doylea, Hercule Poirot Agathy Christie a Philip Marlowe Raymonda Chandlera, nám bezesporu mohou občas posloužit spíše jako ukázka ne až tak mravného chování nežli vzorné morálky.

Jako první bych si dovolila uvést Sherlocka Holmese, neboť právě on je osoba, kterou většina lidí asociuje se slovem "detektiv". Při zkoumání osobnostních rysů a morálky musíme v jeho případě mít na vědomí skutečnost, že Sherlocka vidíme pouze očima jeho pomocníka - Dr. Johna Watsona. Jinými slovy, čtenář nikdy nevnímá Holmese přímo, což do jisté míry omezuje spolehlivost jakýchkoliv dedukcí, co se týče povahy slavného detektiva. Na druhou stranu se Watsonův popis Sherlocka rozhodně tváří realisticky a důvěryhodně, právě protože Holmesův společník sděluje jak pozitivní, tak i negativní aspekty detektivova charakteru. Mimo to, že je Sherlock nesmírně inteligentní, má vynikající paměť a jeho dedukce jsou málokdy chybné, se také dozvíme například o jeho zneužívání návykových látek.

*"[...] zatímco Holmes, který celou svou bohémskou duší nenáviděl jakoukoliv společnost, přebýval dále v našem starém domě na Baker Street, ponořen do svých starých knih a týden co týden **stravován střídavě kokainem a vlastní ctižádostí, žijící opojením drog a pak zase nepřekonatelnou energií své zvídavé povahy.**"¹⁰*

Problematičnost tohoto "zvyku" vyplývá nejen ze samotné konzumace drog, kterou nahrazuje stimulaci mozku obvykle poskytovanou případem, ale i z jeho zřejmého opovrhování ostatními lidmi. Zdá se, že Sherlock raději tráví své volné chvíle o samotě ve své pracovně pod vlivem kokainu než ve společnosti kumpánů "nehodných jeho bohémské duše". Detektiv si očividně moc dobře uvědomuje svou intelektuální nadřazenost, což se jeví být důvodem jeho pýchy a arogance.

---

¹⁰ DOYLE, Arthur Conan. *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Mladá fronta, 1971. Máj (Mladá fronta). s. 201

“Jmenuji se Sherlock Holmes. Patří k mému povolání, abych věděl, co ostatním zůstává utajeno.”¹¹

Další Sherlockova neřest, která poskvřňuje obraz ideálního hrdiny, je detektivův egoismus. Ve své snaze úspěšně vyřešit případ a dokázat všem své nadprůměrné schopnosti Holmes občas zanedbává bezpečnost, názory a přání svých vlastních klientů.

*“Já zasluhuji více pokárání než vy, Watsone. **Aby tento případ můj pěkně uzrál a zaokrouhlil se, promrhal jsem život klienta svého.** Jest to největší rána, která mne stihla v kariéře mojí.”¹²*

Sherlockův “kolega”, Hercule Poirot, se sice na první pohled tváří být opravdovým gentlemanem, ale ideální lidé neexistují, a protože se obraz tohoto detektiva snaží být alespoň poněkud realistický, charakter malého inteligentního Belgičana také má své negativní stránky. Než se na něj podíváme, stál by za zmínku fakt, že, podobně jako Sherlock Holmes, i Hercule Poirot má svého “Dr. Watsona” - Arthura Hastingsse. Detektivův přítel je nejčastěji ten, kdo vypráví čtenářům o kriminálních dobrodružstvích a vyřešených případech. Z tohoto důvodu je čtenářova perspektiva znovu zatížena cizím pohledem, jenž se ovšem pokouší zůstat maximálně objektivní.

Popravdě řečeno, z Hastingsových slov lze vyvodit, že ačkoliv osobnosti Poirota a Holmese se *prima facie* zdají být zcela odlišné, občas platí pravý opak. Poirot si totiž také nadevše váží svého intelektu a svých “šedých buněk mozkových”. Má sklony méně chytrými lidmi pohrdat a jeho důvěrný kamarád Hastings není tomu výjimkou.

Ve srovnání s postavou, již vytvořil sir Arthur Conan Doyle, detektiv Agathy Christie postrádá široké spektrum vlastností, kterým Doyle obdaroval Holmese. O Poirotovi jako člověku se toho čtenář moc nedozví. Dalo by se říct, že Hercule funguje spíš jako odosobněné ztělesnění inteligence, jehož jediným cílem je vyřešit případ.

---

¹¹ DOYLE, Arthur Conan. *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Mladá fronta, 1971. Máj (Mladá fronta). s. 325

¹² Tamtéž, s. 143

Z hlediska osobní morálky se Philip Marlowe, americký protějšek Holmese a Poirota, od svých starších evropských kolegů v něčem výrazně liší. Na rozdíl od výše zmíněných detektivů bychom Marlowa mohli označit za "osamělého vlka". Partnera či blízkého přítele, který by mu pomáhal, nemá. Právě naopak - veškerou práci odvádí sám. Ve své kanceláři pracuje bez asistentů a, co je pro zkoumání jeho osobnosti a morálky důležité, o svých detektivních zážitcích vypráví osobně. Philip Marlowe svůj intelekt nevyzdvihuje, chybí kult jeho osobnosti, který jsme pozorovali v případech Holmese a Poirota. Ostatními lidmi také neopovrhne, neboť jich kolem sebe moc nemá - žije v jakési izolaci.

Zato má vážné potíže s konzumací alkoholu. Pije téměř neustále, bez ohledu na to, zda momentálně pracuje či ne. Typický je pro něj i cynismus, který je patrný téměř ze všeho, co říká. Jeho vztah k ženám také není chvályhodný - nevidí problém v tom, flirtovat s vdanou ženou (manželkou svého klienta například), a ženy celkově moc nerespektuje.

*"Člověk může mít kocovinu i z jiných věcí než z alkoholu. Měl jsem kocovinu z ženských. Dělal se mi z nich nanic."*¹³

Obecně vzato, detektiv Marlowe se zdá být o něco "lidštější" než Holmes a Poirot. V jeho případě chybí zbožšťování jeho postavy a zároveň ho trápí banální, každodenní problémy - nemá peníze, nemá přátele a své potíže zapijí alkoholem. V tomto ohledu je Philip Marlowe mnohem bližší čtenářům, kteří se s ním mohou snadněji ztotožnit. Tato podobnost znamená však také to, že se poněkud mění i požadavky a nároky publika. Zatímco od Holmese a Poirota jakožto těch vznešenějších a "detektivtějších" detektivů se očekává, že jejich rozhodnutí, postupy a práce budou precizní a perfektní, nikoho by snad nepřekvapila chyba či selhání ze strany Američana. Právě naopak - připadalo by nám to zcela přirozené a nepůsobilo by to tak kuriózním a šokujícím dojmem. Odlišný typ zkázy jeho osobních mravních zásad rovněž předpokládá jiné neduhy jeho pracovní morálky, jako například jeho časté používání fyzického násilí, které se u Holmese a Poirota téměř vůbec nevyskytuje.

---

¹³ CHANDLER, Raymond. *Tříkrát Phil Marlowe*. Praha: Odeon, 1967. 3x (Odeon). s.113

Jednat či nejednat?

Než se podíváme, jak se tedy liší pracovní jednání nejznámějších detektivů, měli bychom se zamyslet *proč* vůbec jednají. Co je k tomu nutí? Činí tak z vlastní vůle nebo se tím cítí povinni? Mají své povolání *rádi*?

Holmes a obzvláště Marlowe často zdůrazňují, že za své služby požadují minimální symbolický plat a že jejich účelem není nabytí bohatství. Svědčí o tom jak podmínky, ve kterých žijí, tak i jejich samotný životní styl.

*“Tohle ale byl pokoj, kde jsem **musel** bydlet. Bylo to všechno, co bylo moje, co mělo ke mně nějaký vztah, [...]. **Nebylo toho moc**: pár knih, pár obrazů, rádio, šachové figury, staré dopisy a tak. **Nic**.”¹⁴*

Toto zjištění automaticky vylučuje předpoklad, že motivace detektivů je finanční. Popravdě řečeno, kdyby tito výjimeční lidé praktikovali jiné povolání, mohli by vydělávat mnohem víc peněz a žít zcela jiným způsobem. Vypadá to, že Holmes, Poirot a Marlowe z tohoto hlediska škodí sami sobě. Pokud však platí teorie ekonomické racionality, podle které se *homo economicus* vždy chová racionálně a jedná ve svém vlastním zájmu, musí přece existovat nějaká výhoda tohoto povolání, jež by slavným detektivům kompenzovala finanční ztráty. Otázka tedy je, co stojí na druhé straně této rovnice.

Možných motivací je spousta. Vzhledem k již zmiňovanému vztahu detektivů k jejich inteligenci se zdá logické předpokládat, že Holmes, Poirot a jejich kolegové cítí nutkání reagovat na výzvu, kterou představuje záhada nevyřešeného případu. Mají potřebu své výjimečné a nadprůměrné vlohy dokázat a přechytračit i nejbystřejšího vraha.

*“**Můj mozek se vzpírá ustrnutí,**” řekl. “Dejte mi problémy, dejte mi práci, dejte mi ten nejzáhadnější kryptogram nebo nejsložitější analýzu, a hned **budu ve svém živlu**. [...] **Nenávidím však tupou každodenní všednost. Toužím po duševní námaze.**”¹⁵*

Takové odůvodnění by vysvětlovalo i patrný emoční odstup detektivů, zejména Holmese a Poirota.

---

¹⁴ CHANDLER, Raymond. *Tříkrát Phil Marlowe*. Praha: Odeon, 1967. 3x (Odeon). s.112

¹⁵ DOYLE, Arthur Conan. *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Mladá fronta, 1971. Máj (Mladá fronta). s. 104

“Odhalování zločinů je věda, nebo aspoň by jí mělo být, a věda bezpodmínečně vyžaduje rozumový přístup, zbavený veškerých emocí.”¹⁶

Zatímco pro ně se případy zdají být pouze logickými hádankami, kde lidský faktor nehraje žádnou roli, Philip Marlowe tak bezcitný není. Do své práce vkládá emoce, což mu často způsobí víc komplikací než užitku.

“Terry Lennox byl můj přítel. Mám k němu dost silný vztah, který si nenechám nabourat jen proto, že mi nějaký policajt poručí mluvit.”¹⁷

“Něco z něho (T. Lennox) ve mně zůstalo. Investoval jsem do něho čas i peníze, seděl jsem tři dny v chládku, a to nemluvím o jedné ráně do čelisti a druhé do krku, kterou dosud při každém polknutí cítím.”¹⁸

V tomto ohledu se jeho celková motivace k výkonu svého povolání poněkud liší. Jistě, také pátrá po pravdě, ale jeho cílem není demonstrovat své vzácné schopnosti. Jako jediný ze známé trojice se skutečně snaží svým klientům pomoci a zbavit je jejich potíží. Namáhá se také kvůli obětem samotným, jako kdyby je chtěl pomstít.

“Chtěl jsem očistit nevinného člověka. Bylo mi fuk, jak to provedu, a pořád mi na tom houby záleží.”¹⁹

Je však důležité mít pořád na vědomí fakt, že my jako čtenáři se nikdy nedostaneme přímo k myšlenkám a pocitům Sherlocka a Hercula, neboť na rozdíl od Marlowa, jenž sám vypravuje, co se událo a co si o tom myslel on, jejich příběhy jsou pouze převypravovány Watsonem a Hastingsem. Z tohoto důvodu je nám známo výhradně to, co svým pomocníkům sdělili, nikoliv jejich skutečné úmysly a, jak je všem jasné, slova ne vždy odpovídají myšlenkám. Proto si nemohu dovolit zcela vyloučit variantu, že Holmes a Poirot také jednají ze soucitu. Koneckonců dle slov slavného francouzského filozofa a spisovatele Jeana-Jacquesa Rousseaua, *soucit nás nutí spěchat bez uvažování na pomoc těm, které vidíme trpět. V přírodním stavu nahrazuje zákony, mravy i ctnost, s tou výhodou, že se nikdo nepokouší neposlechnout jeho sladký hlas.* Tento výrok naznačuje, že se detektivové možná cítí

---

¹⁶ Tamtéž, s. 143

¹⁷ CHANDLER, Raymond. *Tříkrát Phil Marlowe*. Praha: Odeon, 1967. 3x (Odeon). s. 390

¹⁸ Tamtéž, s. 412

¹⁹ Tamtéž, s. 608

povinní vykonávat své povolání, neboť je k tomu nutí neodolatelný instinkt zachovat život a takovému pudu se nelze vzepřít.

“Opravdu morální je jen ten, kdo zachraňuje veškeré živočichy, kterým může pomoci a který se střeží ublížit živým stvořením. Neboť život jako takový je svatý. Etika znamená neohraničenou zodpovědnost za vše, co je živé.”

- Albert Schweitzer

Vycházejí z práce Henriho Bergsona *Dvojí pramen mravnosti a náboženství*, Miroslav Petříček nabízí i jiné řešení této otázky. Podle něho totiž každý z nás patří na základě vrozeného *sociálního instinktu* společnosti stejně jako sobě samému²⁰ - tj. člověk žije jak sám pro sebe, tak i pro společnost jako celek a vůči tomuto celku má určité závazky. Dále tvrdí, že vztah k vraždě, k násilné smrti, jednu takovou povinnost ukládá a žádá, aby tento čin byl napraven, aby někdo něco podnikl. Nevyhnutelná nutnost “něco udělat” podle Petříčka vyplývá z hrozivé podstaty násilné smrti. *“Násilná smrt totiž ukazuje, že vlastní smrt může být zcizena. Násilná smrt toho, kdo zemřel jako oběť vraždy, připravila o pravý okamžik jeho smrti, násilná smrt je zcizením právě chvíle smrti.”*²¹ S ohledem na filosofické teorie hlásající, že jediná jistota lidského života je smrt, motivace detektivů vystupovat proti zcizení této jediné jistoty a konstanty je zcela pochopitelná.

Upřímně řečeno, v *Majestátě zákona* autor udává ještě jedno možné odůvodnění ochoty detektivů jednat, proti kterému bych se chtěla vymezit. Dle jeho slov jde o výsledek experimentu s otázkou, jak být práv tomu, že zákon možná v poslední instanci není nic mimo nás, nýbrž je do nás vtištěn jako určitý styl našeho chování, jímž dáváme najevo: *“nemusíme, a přesto konáme; můžeme, chceme-li, ale nic nás k tomu nenutí, a proto v pravou chvíli konáme.”*²² Jenže ono samotné rozhodnutí, zda zasáhnout či ne obecně, je nesmírně problematické ze dvou hlavních důvodů. První problém vyplývá ze skutečnosti, že neúčast je také výsledkem vědomého uvažování, tj. má stejnou váhu jako rozhodnutí jednat. Druhou potíž lze považovat za efekt té první. Spočívá v tom, že ať detektiv učiní cokoliv, mravní zodpovědnosti se nemůže zbavit. Jestliže chce jednat, nalézt zločince a bojovat za spravedlnost, celý svůj život nese retrospektivní zodpovědnost za to, že

---

²⁰ PETŘÍČEK, Miroslav. *Majestát zákona: Raymond Chandler a pozdní dekonstrukce*. Praha: Hermann, 2000. s. 57

²¹ Tamtéž, s. 51

²² Tamtéž, s. 70

potrestal skutečného viníka a nedopustil se žádného omylu. Pakliže nemá v úmyslu se do situace vměšovat, i přestože je nejspíš jako jediný schopen problém vyřešit, jeho morální zodpovědnost bude prospektivní - vrah zůstane nepotrestaný a svůj čin možná i zopakuje.

Je zřejmé, že obdivuhodná genialita detektivů pro ně vytváří jakousi *povinnost* jednat. Zda je tato povinnost pozitivní či negativní²³, rozhoduje každý sám za sebe, nicméně všichni jsou nuceni nějakým způsobem reagovat, což přirozeně vytváří dojem, že profese detektiva není zcela dobrovolnou záležitostí.

Otázka zákona, morálky a spravedlnosti v detektivkách

Jeden ze základních výroků Karla Čapka v *Holmesianě čili O detektivkách* zní takto: "*Vlastním tématem detektivky je souboj mezi zločinem a lidskou spravedlností.*"²⁴ Ačkoliv se na první pohled tato věta zdá být úplně srozumitelná a logicky pravdivá, neobvyklé slovní spojení "lidská spravedlnost", které autor zvolil, nesporně přitahuje čtenářovu pozornost a to z několika různých důvodů.

Za prvé takováto formulace zřetelně implikuje existenci různých typů spravedlnosti, minimálně "lidská" a "nelidská", ať už tou nelidskou je míněno cokoliv (božská, osudová atp.). Ze své definice však spravedlnost představuje jakýsi *ideál* rovnováhy, což automaticky znemožňuje jakoukoliv rozmanitost spravedlností, neboť ideál může být jenom a pouze jeden.

Dále se každý určitě zamyslí, co tou "lidskou spravedlností" Čapek myslel, co postavil proti zločinu. Obrovskou roli bezesporu hraje přídavné jméno "lidská", které vyvolává dojem, že se jedná o něco, co je typické výhradně pro lidi, neboli nějaký symbol lidskosti. Pokud budeme dál uvažovat tímto směrem a pátrat po tom, co nás odlišuje od ostatních živých tvorů, jistě dojdeme k závěru, že hledané slovo je *morálka*. Morálka, etika, soucit a další ctnosti jsou přece hesla, jež souvisí exkluzivně s člověkem a jeho identitou.

Kdybychom se však na tuto otázku podívali z trochu jiné perspektivy, morálka najednou není až tak zřejmou odpovědí, jak se mohlo zdát na začátku.

Jak Aristoteles kdysi dávno poznamenal, člověk je tvor společenský, a proto je zcela pochopitelné, že společnost je nutným požadavkem pro jeho blahobyt. Je to

²³ Britská filozofka Philippa Footová odděluje dva typy etických povinností - pozitivní a negativní, neboli povinnost záchrany a povinnost nevměšování se.

²⁴ ČAPEK, Karel. *Holmesiana čili O detektivkách*.

<<http://karelcapek.blogspot.com/2017/03/holmesiana-cili-o-detektivkach.html>> Dostupné na WWW, 15. 3. 2019

fenomén, který byl stvořen lidmi a který by se rovněž dal považovat za již zmiňovaný znak lidskosti, neboť žádný jiný způsob soužití se ani zdaleka nepodobá lidské společnosti. Základ tohoto mimořádného jevu nepochybně tvoří jiné dílo lidských rukou - právní systém, jenž plní funkci imaginární pojistky zaručující správný chod státu a společnosti.

Pokud tedy společnost dělá člověka člověkem a zároveň jest udržována pohromadě právem, "lidskou spravedlností" nemůžeme chápat nic jiného než zákony samotné, jelikož očividně patří mezi klíčové faktory definující lidskost.

Abychom se zbavili všech nejasností ohledně významu problematické formulace Karla Čapka, musíme se na věc podívat i z úhlu pohledu detektivů a zjistit, jak tomu rozumí oni - zda preferují jednat ve jménu zákona anebo se raději řídí mravními zásadami.

Pouhý fakt, že Sherlock Holmes, Hercule Poirot a Philip Marlowe pracují jako *soukromí* detektivové místo toho, aby zvolili policejní kariéru, vypovídá nemálo o jejich vztahu k právnímu systému.

Nejvíce prominentní ze všech tří jsou bezesporu nenávisť a odpor, jež cítí detektiv Marlowe vůči právním orgánům.

*"Lhaní policejním orgánům zákon nestíhá. Oni s tím ostatně počítají. Mnohem víc je potěšíte, když jim zalžete, než když s nimi odmítáte mluvit. To je přímý útok na jejich autoritu."*²⁵

Detektivova odvážná obvinění a ironické narážky ovšem zdaleka nejsou neopodstatněné. V *Hlubokém spánku* se čtenář dozví, že Marlowe je bývalým policistou, takže s nedostatky výkonné moci má zkušenost z první ruky.

*"A pokud jde o utajování, víte dobře, že jsem u policie taky sloužil. [...] Poldové hned spustí pekelný povyk, když se někdo jiný než oni pokouší něco utajit, ale sami takové věci dělají na běžícím pásu, aby vyhověli přátelům nebo komukoliv, kdo má velké slovo."*²⁶

Kromě odhalení pravé podstaty policejních orgánů se Phil Marlowe také zabývá detailní kritikou celého právního systému. Tvrdí, že zákon představuje pouhý nedokonalý mechanismus, jehož jediný účel je zůstat pouhým nedokonalým

---

²⁵ CHANDLER, Raymond. *Tříkrát Phil Marlowe*. Praha: Odeon, 1967. 3x (Odeon). s.400

²⁶ Tamtéž, s. 82

mechanismem. Domocit se spravedlnosti je věc náhody, jak sám říká, "otázka zmáčknutí těch pravých knoflíků" tohoto vadného a nesmyslného aparátu.

*"Ať to právníci nějak vyšpekulují! Smolí zákony, aby je jiní právníci mohli rozcupovat před dalšími právníky, kterým se říká soudci, aby zas jiní soudci mohli říct, že se ti první spletli, a Nejvyšší soud aby mohl říct, že jsou na omylu ti druzí. Jistě existuje něco jako zákon. Věžíme v něm až po uši. A je dobrý akorát k tomu, aby advokátům poskytoval živobytí."*²⁷

S ohledem na tyto jeho jízlivé projevy a kousavé komentáře a na jeho častá vybočení z právních předpisů by bylo logické usoudit, že Philip Marlowe jedná v souladu se svými morálními a etickými zásadami, zatímco legální nařízení spíš ignoruje než dodržuje. Ve skutečnosti je vztah detektiva k zákonům o něco komplikovanější, neboť se jeví být poněkud ambivalentní. Během jedné konverzace v *Hlubokém spánku*, ve které Marlowe kritizuje nepoctivost, prolhanost a korupci vyděrače a pašeráka Eddieho Marse, říká, že i když člověk přestoupí zákon jen trochu, jedná už protizákonně²⁸. Dvojitý standard tohoto prohlášení je opravdu těžko přehlédnutelný. Chandlerův hrdina se buď domnívá, že zákon se jeho přestupků netýká, nebo se tímto výrokem nevědomě (a možná i zcela vědomě) staví na jednu úroveň se zločinci, jež pronásleduje právě kvůli tomu, že jednali protizákonně. Tento Marlowův postoj najednou vytváří problém kolosálního měřítka, protože v momentě, kdy se detektiv a vrah ocitnou ve stejné pozici a tato pozice se nachází mimo hranice zákona, soudit pouze na základě morálky je téměř nemožné, jelikož morálka sama o sobě je záležitostí subjektivní a intuitivní. V tom mimo jiné i spočívá hlavní úkol zákona - v kterémkoliv státě či jakékoliv jiné skupině, jež má svá pravidla, každý obyvatel zastává různý názor ohledně morálky a etiky a zákon jest to, co tyto odlišné představy sjednocuje a umožňuje objektivní a rovné hodnocení. Tím pádem je v případě Marlowa, který se spolu s kriminálníky nachází vně tohoto směrodatného zákona, opravdu obtížné rozlišit mezi detektivem a zločincem.

Na rozdíl od Philipa Marlowa Sherlock Holmes svou averzi k právnímu systému nevyjadřuje tak otevřeně a málokdy se setkáme s přímou kritikou z jeho strany. Navzdory tomu však zdaleka nelze tvrdit, že jeho jednání je z legálního hlediska přijatelné. Sir Arthur Conan Doyle totiž mnohokrát povoluje svému detektivovi ignorovat slovo zákona a řídit se vlastním pocitem spravedlnosti a

---

²⁷ Tamtéž, s. 591

²⁸ Hluboký spánek, s. 136

čestnosti místo toho. Pokouší se substituovat společenskou spravedlnost spravedlností přirozenou a racionální, vycházející z logiky a dedukcí. Ve výsledku Holmes chrání a skrývá zloděje, únosce a dokonce i vrahy.

Je zajímavé, že detektiv tuto svou inklinaci nahrazovat právní normy svým názorem často neuznává. V *Záhadě Boscombského údolí* například, se Holmes rozhodne nepoužít prohlášení pana Turnera, aby vyřešil případ McCarthyho, a svou vůli odůvodní slovy “*nepřisluší mi, abych vás soudil*”²⁹. Ve skutečnosti však učiní pravý opak toho, co řekl. Tím, že nenahlásí vraha policii, v podstatě vezme osud zločince, svědků a příbuzných oběti do vlastních rukou a rozhodne jejich budoucnost. Ačkoliv čtenáři vnímají Holmese pozitivně jakožto protagonistu příběhu, každý si v duchu jistě položí otázku, zda má detektiv právo řídit životy lidí kolem sebe takovým způsobem.

Otázka moci detektiva nad ostatními se dostává do crescenda v detektivním románu *Vražda v Orient expresu* od Agathy Christie, jenž mimo jiné dovádí do extrému i snahu detektivů dosáhnout spravedlnosti za každou cenu. Dvanáct lidí brutálně zabije vraha pětileté holčičky, protože se chtějí pomstít a zákon je zklamal. Hercule Poirot případ vyřeší, ale spolu s doktorem přítomným ve vlaku a vedoucím vlakové služby se domluví viníky utajit a oklamat policii. Ovšem rozhodnutí, zda říct pravdu právním orgánům a potrestat pachatele, pro Poirota vůbec není snadné a jeho dilema čtenář snadno pochopí, neboť otázka, jestli se vražda dá napravit jinou vraždou, ho při čtení také trápí.

Některým lidem se zdá, že spravedlivý výběr trestu se musí řídit starozákonním moudrem “*oko za oko, zub za zub*”. I kdybychom přehlédlí fakt, že fungování a efektivita tohoto principu obecně mohou být poněkud sporné, řada problémů, která se objeví nahrazením “*oko za oko*” slovy “*život za život*”, tak snadno ignorovatelná rozhodně není. Budeme-li brát zřetel na nešťastnou skutečnost, že nejsme schopni definovat povahu a podstatu lidského života, musíme se vyrovnat hned s několika následky tohoto filosofického selhání. První z nich spočívá v tom, že pokud nemůžeme vysvětlit, co je to život, pak plný význam činu označovaného slovem “vražda” (vražda jako odnětí života) nám musí být též nejasný. Z toho logicky vyvstávají určité potíže související s trestáním a pomstou zmíněného skutku.

Další překážka zastávat se maximy “*život za život*” vychází z nemožnosti usoudit, jestli jsou lidské životy souměřitelné a navzájem zaměnitelné, což je určitě nutné,

---

²⁹ DOYLE, Arthur Conan. *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Mladá fronta, 1971. Máj (Mladá fronta). s. 275

poněvadž „*oko za oko*“ s takovou spravedlivou nahraditelností počítá. Vůbec neřeším případy mnohonásobných vrahů, kteří, jak se zdá, ani nemají potřebnou kapacitu přijmout zodpovědnost za své přestupky.

Zřejmě, i přes všechny své diskutabilní aspekty, biblický výrok spravedlnosti je hluboce zakořeněný v našem pojetí morálního jednání, neboť velká část čtenářů má nevysvětlitelný dojem, že vražda pana Ratchetta³⁰ je o něco „správnější“ a „zaslouženější“ než násilná smrt nevinné pětileté Daisy Armstrongové. Tento jev ještě jednou dokazuje, jak subjektivní, iracionální a neovlivnitelnou záležitostí je morálka, a právě proto v daném případě dochází k takové kolizi mravních a právních zásad.

Zatímco vražda vraha se nám z etického hlediska nejeví až tak skandální a nepřípustná, justiční orgány zaujímají odlišný postoj. Podle zákona totiž všichni lidé mají stejné právo na život³¹ a všechny úmyslné vraždy bývají považovány za trestní čin bez ohledu na jejich odůvodnění³².

Ať tedy považujeme princip „*oko za oko, zub za zub*“ za mravně korektní či ne, nelze popřít, že z hlediska spravedlnosti rovné právo na život zaručené zákonem dokáže přestát jakoukoliv etickou kritiku. Tím pádem se spor přestává odehrávat mezi morálkou a zákonem a přesouvá se na úroveň spravedlnosti. Jinými slovy, Poirot (a čtenáři rovněž) se musí rozhodnout, jaké jednání z jeho strany zaručí spravedlivý konec příběhu. Detektiv dojde k závěru, že je správné, aby se držel svých morálních zásad, jež očividně stojí na starozákonním principu, to jest jako odplatu za smrt Daisy Armstrongové přijme život jejího vraha, pana Ratchetta. Navzdory tomu, že se tváří jako jediné fér řešení zapeklité situace, detektivův úsudek působí nesmírně kontroverzně. Jak morálně, tak i legálně každý jistě souhlasí s tím, že zabití malé holčičky musí být nějak stíháno. Nicméně pokud potrestáme jednoho vraha smrtí (Ratchett), jak můžeme ospravedlnit to, že dalšího, přesněji dalších dvanáct, necháme na svobodě? A pakliže pan Ratchett zaplatil svým životem za život odňatý, kdo zaplatí za jeho násilnou smrt?

Ačkoliv ve svém románu Agatha Christie kritizuje právní systém, nakonec se možná ukáže, že tyto „opovrženímhodné“ zákony jsou menší zlo než morálka a že ve výsledku jsou i efektivnější, co se zajištění spravedlnosti týče.

---

³⁰ Člověk, který zavraždil malou Daisy Armstrongovou a kterého 12 pomstychtivců zabije ve vlaku. (Agatha Christie, *Vražda v Orient expresu*)

³¹ Kromě ústav jednotlivých států světa je právo na život zmíněno i na začátku Všeobecné deklarace lidských práv <[http://undocs.org/A/RES/217\(III\)](http://undocs.org/A/RES/217(III))> z roku 1948 (čl. 3). Přístupné na webu k 15. 3. 2019

³² Samozřejmě existují polehčující okolnosti a odpuštění trestu, ale statut vraždy jakožto trestní čin se nemění.

ČÁST DRUHÁ

Pevně zastávám názor, že morálka čtenářů detektivních románů si zaslouží stejnou pozornost jako morálka samotných detektivů, a proto se v druhé části této práce budu zabývat právě jí. Zajímá mě, proč lidem čtení o vraždách a zločinech připadá zábavné a příjemné. Proč detektivům odpouštíme jejich nemravnosti? Jaké pocity v nás vyvolávají přestupky, kterých jsme v románech svědky? Tyto otázky jsem položila vášnivým čtenářům detektivek ve formě anonymního otevřeného dotazníku a pozoruhodné poznatky, jež jsem nabyla, hodlám sdělit níže.

Zájem o detektivní román

I přestože hlavním motivem detektivek jsou morbidní záležitosti jako vražda a násilí, tento typ četby má v oblibě spoustu lidí a jsou-li čtenáři ochotni se s těmito nepříjemnými prvky smířit, musí přece existovat nějaký rys detektivního vyprávění, jenž láká a udržuje jejich pozornost.

Jako nejdůležitější motiv detektivek vyzdvihuje Karel Čapek v *Holmesianě* motiv záhady.

*“Ale teď vám povím, že zločin a justice nejsou tím nejpodstatnějším a nejhlubším motivem detektivky. Na počátku je motiv jiný a ještě starší: Sfinga kladoucí hádanky; divá, mučivá rozkoš intelektu řešit záhady; náruživá potřeba mozku louskat tvrdé ořechy nastražených otázek.”*³³

Názor Čapka se v tom ohledu shoduje i s míněním dotázaných čtenářů, pro které nadšení a pýcha z vyřešené záhady patří mezi hlavní důvody jejich fascinace žánrem³⁴. Ne náhodou jedno z hlavních pravidel S. S. Van Dina, které musí dodržovat všichni autoři detektivních románů, říká, že je nutno podřídít se homologii “autor : čtenář = viník : detektiv”³⁵. Snaha dokázat vlastní inteligenci a odhalit pachatele ještě dřív než detektiv samotný je také dostatečnou motivací pro lidské ego na to, aby nikdo nepřemýšlel zbytečně dlouho nad tím, že se v podstatě zabývá příběhem vraždy. Podle některých čtenářů řešení záhad je pro člověka dokonce jakýsi nekontrolovatelný reflex, proces, jenž probíhá zcela podvědomě, neboť máme

---

³³ ČAPEK, Karel. *Holmesiana čili O detektivkách*.

<<http://karelcapek.blogspot.com/2017/03/holmesiana-cili-o-detektivkach.html>> Dostupné na WWW, 15. 3. 2019

³⁴ Viz přílohu č. 1 pro konkrétní formulace odpovědí z dotazníku.

³⁵ TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. Praha: Triáda, 2000. Paprsek (Triáda). s. 107

sklony ve všem pozorovat vzory, modely a souvislosti³⁶. Z tohoto důvodu detektivní příběhy pro nás představují určitou stimulaci mozku, které nejsme schopni odolat.

Další nabízející se vysvětlení souvisí s obecnou příčinou, proč někteří lidé vůbec čtou, a tou je únik ze všedního dne³⁷. V *Obraně detektivek* Chesterton prohlašuje, že detektivky poskytují nový pohled na realitu a *uplatňují smysl pro poezii moderního života*.³⁸ Detektivové obrací naši pozornost na obyčejné věci ze života, které považujeme za triviální, běžné a nudné, protože je vidáme tak často, a podněcuje tím naši fantazii a imaginaci k rozbouření.

*“Každý zákrut ulice se podobá prstu, který na ně ukazuje; každý fantastický obrys komínu na obzoru signalizuje s divokým posměchem význam záhady.”*³⁹

Poslední z často uváděných odpovědí představuje něco na způsob prožití katarze. S ohledem na podobnosti mezi detektivkou a mytickým vyprávěním není divné, že i zážitek publika je identický. Čtenář prožije své obavy a strachy, jež jeho život v moderním městě obnáší, a následně se uklidní myšlenkou, že zločinec byl dopaden. Dobro zvítězí nad zlem a každý je po zásluze potrestán.

Jeden z neznámějších autorů americké “drsné školy” Raymond Chandler však upřednostňuje jiný aspekt úspěšně vyřešené vraždy. Zdůrazňuje, že *jistota ve světě, který zešílel*, pochází z faktu, že se vždy najde někdo odhodlaný, kdo vezme vraždu jako *osobní věc* a bude bdít nad tím, že spravedlnosti bude učiněno zadost.⁴⁰ V tom se mimo jiné i odlišuje detektiv od institucionální osoby - má silný smysl pro odpovědnost vůči svému klientovi, díky kterému, na rozdíl od policie a soudu, vždy dovádí svou práci do konce.

V evropském literárním a kulturním kontextu bychom mohli sledovat i souvislost detektivního románu s křesťanskou vírou. Očividné spojení je samozřejmě tematizace hříchu a jeho potrestání - koneckonců vražda a další vážné zločiny patří mezi nejzákladnější přestupky, proti kterým se vymezuje Desatero. Pozoruhodnější se ale zdá být přístup čtenářů k fiktivním postavám, již stvořili autoři detektivek. Fanoušci žánru mají tendenci vytvářet jakési kulty osobnosti detektivů - vznikají spolky, kluby a jiná společenství, která do značné míry připomínají strukturu a ráz náboženských sekt. Tento fenomén je bezesporu nejpatrnější v případě Sherlocka

---

³⁶ Viz přílohu č. 2

³⁷ Viz přílohu č. 3

³⁸ CHESTERTON, Gilbert Keith: *Ohromné maličkosti*. Praha: Vyšehrad, 1976. s. 148-151

³⁹ Tamtéž, s. 148-151

⁴⁰ Raymond Chandler, *The Simple Art of Murder*

Holmese. Kromě nesčetných následovníků v samotných knihách (Watson, policie, Lestrade) má detektiv i hromadu reálných obdivovatelů, na jejichž naléhavý požadavek ho sir Arthur Conan Doyle musel dokonce vzkřísit. Podíváme-li se na celkový obraz, zjistíme, že vylíčena situace neskutečně připomíná příběh Ježíše Krista - od vášnivých přívrženců až po zázračné zmrtvýchvstání. Ačkoliv se podobné přirovnání může zdát zvláštní na první pohled, myslím si, že návrat k mytologii a víře je detektivkám ku prospěchu - aby metody Sherlocka skutečně fungovaly, musíme tomu hlavně věřit. V opačném případě detektivova dobrodružství budou pro nás spíš otravná a hloupá než promyšlená a zábavná.

Soucit čtenářů

Kdybychom si položili otázku, v čem spočívá naše lidství, naše základní bytostná charakteristika, mezi první odpovědi jistě patří slovo "soucit". Jako lidé máme morální povinnost cítit solidaritu k ostatním lidem. Ztotožňujeme se s jejich bolestí a ponížením, v duchu se stavíme do jejich situace a z toho pramení i naše ochota, ne-li potřeba, pomáhat druhým.

V případě detektivek ovšem dochází k paradoxu. Dočteme se, že byla spáchána vražda, že někomu byl odňat život, že někdo ztratil blízkého, a přitom téměř nikdy necítíme soucit vůči oběti násilné smrti či jejím příbuzným. Nejde o velkou lidskou tragédii, nýbrž o indiferentně popsanou nehodu, která se dokonce stane zdrojem našeho pobavení. Na otázku, zda čtenáři cítí solidaritu při čtení detektivních románů, jsem dostala smíšené odpovědi. Část dotázaných tvrdila, že ano, protože "*soucit vůči obětem a jejich rodinám je zcela na místě*"⁴¹. Jiní říkali, že jenom v případech, kdy je oběť nevinná⁴², což se ukázalo být dosti sporné téma, viz například *Loučení s Lennoxem* Raymonda Chandlera nebo *Vraždu v Orient Expressu* Agathy Christie. Jeden z fanoušků detektivek prohlásil, že "*mnohdy se z obětí vyklube pěkné kvítko, kterého [mu] ani není líto, když se odkryjí všechny 'karty'.*"

Příčinou této absence solidarity vůči obětem může být cokoliv. Možná spočívá ve způsobu, jakým autoři popisují vraždy - násilí a smrt bývají podány pouze jako atribut padoušství zločinců a nikoliv jako něco extrémně dráždivého z etického hlediska, což je nečiní prvoplánovým problémem příběhu. Jako další důvod by se mohla uvést skutečnost, že všem čtenářům je předem jasné, že jde o pouhou fikci, jež byla zrozena bujnou imaginací autora.

---

⁴¹ Viz přílohu č. 4

⁴² Viz přílohu č. 5

Ať je příčina jakákoliv, jedna věc je jasná - morálka čtenářů detektivek je stejně tak problematická jako morálka detektivů, ne-li víc.

ZÁVĚR

Pravidla psaní esejí nařizují, abych toto téma morálky v detektivkách uzavřela vhodným způsobem, nejlépe tím, že prozradím správné odpovědi na všechny otázky, jež jsem si v průběhu práce položila. Vyhovujících odpovědí, jak se ukázalo, je opravdu mnoho, jenže naneštěstí nelze s jistotou určit, která je ta správná.

V předcházejících úvahách vyšlo najevo, že spousta aspektů jak osobní, tak i profesionální morálky fiktivních detektivů jsou z různých důvodů problematické. Příčiny a způsob jednání postav často nemůžeme ospravedlnit a některé jejich činy působí až kontroverzně. Ovšem pokoušet se jednoznačně rozhodnout v čem tyto "morální neduhy" spočívají se zdá být naprosto protismyslné. Jak bylo mnohokrát uvedeno, morálka je věc subjektivní a závisí na perspektivě jednotlivců, to jest pro jednoho čtenáře může být nepřijatelné to, co je pro druhého zcela v pořádku.

Objevila se však ještě jedna potíž, se kterou se musíme smířit, a to je skutečnost, že mravní zásady a zákon jsou mnohdy ve vážném rozporu, hlavně co se týče dosažení spravedlnosti. Jsme nuceni obě strany naslouchat, neboť stát nás nutí dodržovat zákon a před svými vlastními morálními principy nejsme schopni utéct. Z tohoto důvodu znovu nelze vyvodit, ke které straně se jako čtenáři máme přiklánět. Největší problém ale nastává v momentě, kdy ani zákon, ani morálka nemohou zajistit spravedlnost pro všechny strany konfliktů. Proto jsou detektivové tak populární a oblíbení - ceníme to, že se o nemožném i přesto pokouší.

PŘÍLOHY

Seznam odpovědí z anonymních dotazníků použitých v druhé části práce.

Odpovědi v českém jazyce čerpám z dotazníků, jež vyplnili členové Institutu pro studium života a díla Sherlocka Holmese v Praze. Ráda bych upozornila ještě jednou, že účel dotazníků nebyl statistický, zajímaly mě pouze různé typy názorů. Text v anglickém jazyce je originální podoba odpovědi na otázku, kterou jsem položila na online platformě Quora. Přístupné na webu k 15. 3. 2019.

<https://www.quora.com/Why-do-you-think-people-like-detective-fiction-so-much-Is-it-morally-okay-to-read-about-murders-for-entertainment>

Příloha č. 1:

Co se Vám na detektivách líbí, čím přitahují Vaši pozornost?

Často je to to "tajemno" a pak taky ráda "škádlím" svou dedukci. (dotazník v českém jazyce

Human beings are curious and they cannot resist puzzles and mysteries. If a puzzle is presented the dumbest among us will spend at least a little time in trying to figure it out. Case in point would be Rubik's Cube. More dumb people played with it than those who are geni.

Příloha č. 2 :

Why do people like reading detective fiction so much?

Our brains are puzzle solving machines. Put a problem in front a human and she'll try to solve it. Whether consciously or not doesn't matter. We see patterns everywhere, and reading crime fiction feeds that part of our brain. We try to figure out what's happening before the quickly approaching end of the book tells us.

Příloha č. 3 :

Co se Vám na detektivách líbí, čím přitahují Vaši pozornost?

Asi tím, že nabízejí únik ze všedního dne, stejně jako jiné příběhy. Detektivky jsou ale uvěřitelnější.

Příloha č. 4 :

Cítíte soucit (jako čtenáři) vůči oběťm a jejich rodinám? Máte pocit, že jde o tragédii?

Ano, soucit vůči obětem a jejich rodinám, ten je zcela na místě. Odhalení padoušských rejdů - toť esence ethosu detektivního příběhu.

Příloha č. 5 :

Cítíte soucit (jako čtenáři) vůči oběťm a jejich rodinám? Máte pocit, že jde o tragédii?

V některých případech ano, pokud byla oběť nevinná.

CITACE A ZDROJE

Soupis literatury

Odborné texty:

ČAPEK, Karel: *Holmesiana čili O detektivkách*. Dostupné na WWW:
<<http://karelcapek.blogspot.com/2017/03/holmesiana-cili-o-detektivkach.html>>

Přístup 15. 3. 2019.

CHESTERTON, Gilbert Keith: *Ohromné maličkosti*. Praha: Vyšehrad, 1976. ISBN 33-472-76. s. 148-151

PETŘÍČEK, Miroslav. *Majestát zákona: Raymond Chandler a pozdní dekonstrukce*. Praha: Hermann, 2000.

TODOROV, Tzvetan. *Poetika prózy*. Přeložil Jiří PELÁN, přeložila Libuše VALENTOVÁ. Praha: Triáda, 2000. Paprsek (Triáda). ISBN 80-86138-27-5. s. 99-111

Prameny:

DOYLE, Arthur Conan. *Příběhy Sherlocka Holmese*. Praha: Mladá fronta, 1971. Máj (Mladá fronta).

CHANDLER, Raymond. *Třikrát Phil Marlowe*. Přeložil František JUNGWIRTH, přeložil Heda KOVÁLYOVÁ, přeložil Josef SCHWARZ. Praha: Odeon, 1967. 3x (Odeon).